

УДК 343.2.01

О. Козаченко,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін
Миколаївського інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»

О. Мусиченко,

викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
Миколаївського інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ МОДЕЛІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗАХОДІВ ЯК ТРИВАЮЧИЙ ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОЕКТ МИКОЛАЇВСЬКОГО ІНСТИТУТУ ПРАВА НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

У сучасній науці домінує точка зору, відповідно до якої під інноваційними проектами потрібно розуміти такий план соціально-корисної діяльності, який орієнтований на трансформування наукових досліджень і розробок у новий або покращений продукт чи процес, що має використання в практичній діяльності або є новим підходом до соціальних послуг, що надаються. У процесі реформування освіти загалом і вищої освіти зокрема інноваційні проекти здебільшого орієнтовані на модернізацію матеріально-технічних умов надання освітніх послуг, забезпечення можливостей щодо поєднання практичного застосування та визначених напрямів наукової діяльності. Видається, що зазначені напрями безпосередньо пов'язані з комерціалізацією результатів наукових досліджень, що в сучасних умовах ринкових відносин і обмеженості бюджетного фінансування є зрозумілим і обґрунтованим. Однак, на нашу думку, особливої уваги вимагає інший напрям інноваційної діяльності, орієнтований на використання в навчальному процесі таких результатів наукових досліджень, які повністю відповідають вимогам подальшої практичної діяльності випускників вищих навчальних

закладів України. У межах юридичної освіти в процесі підготовки фахівців за спеціальністю «Кримінальна юстиція» до таких проектів варто зарахувати формування сучасної концептуальної моделі кримінально-правових заходів.

Новітні тенденції генезису кримінального права характеризуються орієнтацією пізнавальної думки на пошук ефективних форм впливу на поведінку особи, яка вчинила як злочинне, так й об'єктивно протиправне діяння. Уважаємо, що в умовах сьогодення українське кримінальне законодавство характеризується певним різноманіттям правових прийомів і способів впливу на поведінку особи з метою її покарання, виправлення, запобігання злочинній діяльності. Водночас подальшого дослідження вимагають заходи впливу, орієнтовані на перевиховання, надання медичної допомоги й лікування особи, здійснення реституційно-компенсаційного впливу, підвищення ефективності превентивно-профілактичної діяльності, зумовленості здійснення реабілітаційно-заохочувального впливу. За таких умов існує необхідність формування узгодженої системи кримінально-правових заходів, які вже не розглядаються як відокремлені елементи правового

впливу на поведінку особи, котра вчинила діяння з ознаками кримінального правопорушення, а характеризуються наявними тісними внутрішніми зв'язками. При цьому відсутність системного уявлення про кримінально-правові заходи створює ситуацію, за якої значна кількість кримінально-правових заходів, передбачених безпосередньо кримінальним законом, залишається недостатньо витребуваною у випадках можливого й доцільного їх застосування. Крім того, варто враховувати й те, що окремі види кримінально-правових заходів недостатньо обґрунтовано зарекомендовані до інших галузей українського права, зокрема реституційно-компенсаційні заходи мають виключно кримінально-процесуальну належність, здійснення превентивно-профілактичної діяльності пов'язується із застосуванням положень адміністративного права тощо. Натомість подальшого теоретичного осмислення вимагають нові для українського кримінального закону кримінально-правові заходи, такі як заходи, що застосовуються до юридичних осіб, спеціальна конфіскація, заходи забезпечення тощо.

Об'єктом інноваційного проекту є система кримінально-правових заходів, кожний із елементів якої розглядається як узгоджена на нормативних засадах система прийомів і способів примусового та реабілітаційно-заохочувального впливу держави на кримінальні практики (злочини (кримінальні проступки), інші суспільно небезпечні діяння, зловживання правом), позитивні постзлочинні діяння, детерміновані культурним середовищем, яке склалось у конкретно-історичних умовах. У свою чергу, предметом проекту є дефініція, суттєві і змістові властивості як системи кримінально-правових заходів загалом, так і окремих її структурних елементів, національно-культурні засади формування аутентичних заходів кримінально-правового впливу, функціональні властивості заходів кримінально-правового характеру та практика їх застосування.

Фундаментальною проблемою, на вирішення якої спрямовано цей проект, є необхідність ознайомлення майбутніх фахівців у сфері юриспруденції з новими концептуальними засадами нормативного визначення і практикою застосування системи кримінально-правових заходів, здатною забезпечити необхідний і достатній вплив на особу, яка вчинила кримінальне правопорушення або інше об'єктивно-протиправне діяння.

Методи проекту обрано з урахуванням поставленої мети й завдань дослідження, його об'єкта і предмета. Методологічне підґрунтя проекту становить культуро-антропологічна концепція, обрання якої продиктовано здатністю забезпечити поєднання антропологічного виміру правової реальності, що дає можливість із використанням біосоціальної природи людини пояснити феномен здійснення правового впливу загалом і кримінально-правового впливу зокрема, та культурологічного виміру соціальних цінностей, який дає змогу визначити підвалини формування й генезису українського права. Використання культуро-антропологічної методології створює умови для досягнення таких можливостей. По-перше, застосування культуро-антропологічної методології в процесі дослідження системи кримінально-правових заходів як визначального елемента здійснення кримінально-правового впливу дає можливість здійснити пошук ефективних форм забезпечення балансу інтересів людини, суспільства й держави в процесі правореалізації шляхом посилення гуманістичних засад кримінального права, відновлення та захисту прав і законних інтересів потерпілої сторони методами кримінально-правового впливу, розширення переліку заходів кримінально-правового впливу за рахунок тих із них, які мають альтернативний щодо покарання характер. По-друге, прийняття як відправного положення висновку про те, що право є особливим елементом культури, обґрунтовує доцільність здійснення

аналізу двохстороннього впливу правових положень про кримінально-правові заходи та інших форм культури, які репрезентують духовні надбання українського народу – релігійні постулати, класичну українську літературу тощо. По-третє, системне дослідження кримінально-правових заходів створює цілісне уявлення про всю сукупність заходів кримінально-правового впливу, передбачених як кримінальним законом, так й актами іншої галузевої належності, що в процесі застосування створює умови для досягнення визначальної мети їх реалізації – відновлення або створення стану соціальної справедливості, який має культурні властивості. По-четверте, культурно-антропологічне дослідження системи кримінально-правових заходів створює умови для формування засад функціонування громадянського суспільства, здатного забезпечити необхідний і достатній вплив на особу, яка допустила вчинення злочинного діяння.

Поряд із культурно-антропологічною концепцією використовуються й інші методи наукового пізнання. Так, метод філософсько-правового теоретизування забезпечує визначення етапів категорійного осмислення кримінально-правового впливу, врахування впливу філософії права, релігійних та етико-ідеологічних систем на формування кримінального права нового зразка. Застосування історичного методу й методу типологізації дає змогу проаналізувати генезис системи кримінально-правових заходів в умовах розвитку права на українських землях, дослідити основні етапи становлення парадигми кримінального права в процесі формування етно-правового досвіду українського зразка і його відповідності загальноєвропейським світовим стандартам. Догматичний метод у поєднанні з міждисциплінарним аналізом забезпечує дослідження нормативно-правових форм кримінально-правових заходів, визначення закономірностей генезису інституту кримінально-правових заходів. Метод компаративного

(порівняльного) аналізу дає можливість установити й дослідити основні тенденції формування системи заходів кримінально-правового впливу в європейських країнах. Метод моделювання забезпечує розробку проектів нових нормативно-правових актів, унесення змін і доповнень у чинні акти з метою оптимізації правового регулювання в умовах здійснення ефективного кримінально-правового впливу.

Концептуальна модель системи кримінально-правових заходів склалася на підставі врахування сучасних здобутків як вітчизняної, так і зарубіжної загальної теоретичної юриспруденції та кримінально-правової науки. При цьому варто наголосити, що більшість наукових робіт на рівні дисертацій присвячена окремому виду кримінально-правових заходів, а саме покаранню. Так, в Україні у 2010 р. було захищено дві докторські дисертації, предметом дослідження яких стало покарання в кримінально-правовому та філософсько-юридичному значеннях. Зокрема, Т.А. Денисовою було підготовлено дисертацію на тему «Кримінальне покарання та реалізація його функцій», у якій проаналізовано кримінальне покарання в контексті здійснення ним як класичних (кара, превентивний вплив, виправлення), так і нових функцій, реалізація яких забезпечує розкриття закладеного в кримінальне покарання потенціалу щодо відновлення порушених майнових та інших прав учиненням злочину, здійснення морально-етичного виховання членів суспільства, орієнтованого на формування стійких установок стосовно поважливого ставлення до кримінального права й тих соціальних цінностей, які охороняються під загрозою застосування кримінального покарання [1]. У свою чергу, Н.Ю. Мельничук на монографічному рівні дослідила філософсько-правову проблему співвідношення та кореляції двох категорій – злочин і покарання, які склались і функціонують в умовах існування полінаукового простору [8]. Дослідженню місця й ролі кримінального покарання в системі за-

собів протидії злочинності присвячена кандидатська дисертація О.І. Шинальського [14]. Принципам призначення покарання в процесі здійснення правосластосовної діяльності суду, засадам призначення справедливого покарання присвячена монографія В.В. Полтавець [11], а проблемам установлення видо-вих характеристик кримінального покарання – монографія Ю.А. Пономаренка [12]. У російській кримінально-правовій науці проблемам обґрунтованості застосування кримінального покарання й виокремлення генетичного зв'язку між заподіяною шкодою і правовими наслідками у формі призначення покарання присвячено дослідження на рівні докторської дисертації С.В. Землюкова [3]; аналізу критеріїв визначеності меж застосування кримінального покарання в умовах необхідності забезпечення адекватності його міри вчиненому діянню й характеристикам особи, яка таке діяння вчинила, – докторська дисертація Т.В. Непомнящої [9]; визначення критеріїв ефективності здійснення загальнозапобіжного впливу в умовах застосування кримінального покарання стало предметом докторської дисертації В.А. Ніконова [10]; методологічні аспекти визначення об'єктивних і суб'єктивних елементів структури кримінального покарання розглянуто в докторській дисертації К.А. Сича [13]. Значна кількість монографічних і дисертаційних досліджень присвячена аналізу окремих видів кримінально-правових заходів, які позбавлені елементу кари, однак характеризуються наявним примусовим змістом. Так, науковому аналізу примусових заходів медичного характеру і примусового лікування в контексті їх нормативного визначення в законодавстві України на рівні кандидатської дисертації присвятила науковий доробок І.В. Жук [2]; аналіз примусових заходів медичного характеру як засобу запобігання злочинності обрав предметом свого дослідження М.М. Книга [4] та інші.

Визначальними положеннями інноваційного проекту варто визнати такі

наукові гіпотези. Категорія «захід» має міжгалузевий характер, тому повинна стати предметом дослідження на загальнотеоретичному рівні (властивості, ознаки, інші суттєві та змістові характеристики). Кримінально-правовий захід має специфічні ознаки (властивості), продиктовані особливостями кримінально-правового регулювання. Кримінально-правовий захід не може розглядатися як виключно такий, що має примусовий характер, а поєднує й заохочувальний вплив, розширення якого має супроводжувати подальшу гуманізацію положень кримінального права. Використана культурологічна методологія виводить на рівень визначальної праволюдності проблематики, незалежно від того, яку роль відіграє особа в кримінально-правових відносинах.

Систему кримінально-правових заходів, яка закріплена в сучасному українському законодавстві, можна подати в такому вигляді: всі кримінально-правові заходи можна поділити на два самостійні види – примусові й заохочувальні.

Заохочувальним кримінально-правовим заходам притаманні такі ознаки. По-перше, заохочувальні заходи за своєю галузевою належністю є виключно кримінально-правовими. Видається, що буквально трактування ст. 1 Кримінального кодексу (далі – КК) України, відповідно до якого кримінально-правовими положеннями потрібно вважати виключно ті, що встановлюють злочинність і караність діяння, є однобічним і таким, що не враховує потенціал кримінального закону щодо можливості регулювання правомірних вчинків особи. По-друге, заохочувальні заходи щодо примусових заходів є вторинними, оскільки вони застосовуються тільки після вчинення злочину (кримінального проступку), а в більшості випадках – після застосування примусових кримінально-правових заходів. По-третє, безпосередньою умовою застосування заохочувальних кримінально-правових заходів є система нормативних вимог,

які умовно можна поділити на два види: умови об'єктивного характеру, до яких належать учинення злочинного діяння певного виду або ступеня тяжкості, певні юридично значимі властивості особи, яка вчинила злочинне діяння, та умови суб'єктивного характеру, що, у свою чергу, діляться на активні соціально-позитивні постзлочинні дії, до яких, наприклад, може належати відшкодування шкоди, визнання своєї вини тощо, і пасивну протиправну поведінку особи, а саме: не вчиняти злочинного діяння повторно, не ухилятися від позитивного впливу громадськості тощо. По-четверте, основною метою застосування заохочувальних кримінально-правових заходів є спонукання особи, яка вчинила злочин (кримінальний проступок), до соціально-позитивної або нейтральної поведінки шляхом пом'якшення або відмови від застосування примусових кримінально-правових заходів. Єдиним винятком із цієї ознаки варто визнати компенсаційні кримінально-правові заходи, які повинні бути застосовані в повному обсязі.

Отже, можна зробити висновок, що заохочувальні кримінально-правові заходи являють собою систему прийомів і способів впливу на поведінку особи, яка вчинила злочин (кримінальний проступок), з метою спонукання такої особи до соціально-позитивної поведінки шляхом пом'якшення або відмови від застосування примусового кримінально-правового впливу, за винятком заходів, які мають компенсаційний характер. Серед значної кількості заохочувальних кримінально-правових норм особливу групу становлять ті, якими регулюється застосування певних прийомів і способів правового впливу, а саме звільнення від кримінальної відповідальності й звільнення від покарання та його відбування.

У свою чергу, примусові кримінально-правові заходи можна поділити на дві самостійні групи: каральні, тобто такі, застосування яких має на меті здійснити каральний вплив на правопорушника – каральні кримінально-пра-

вові заходи, і такі, які позбавлені мети карати, – інші кримінально-правові заходи примусового характеру. До каральних кримінально-правових заходів варто зарахувати такі: *засудження*, яке являє собою самостійний примусовий захід кримінальної відповідальності, що полягає в засуджувальній оцінці, яка міститься в обвинувальному вирокі суду, як діяння, так і особи, котра його вчинила, із подальшим звільненням від призначення покарання; *покарання*, під яким розуміють особливий вид державного примусу, що застосовується від імені держави за вирокі суду до особи, визнаної винною в учиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого (ч. 1 ст. 50 КК України); *судимість* як певний правовий стан особи, який виникає внаслідок її засудження за вчинений злочин. До інших кримінально-правових заходів варто зарахувати такі: *примусові заходи медичного характеру*, що являють собою примусовий вплив на особу, яка вчинила суспільно небезпечне діяння у стані неосудності, обмеженої осудності, що здійснюється у формі надання психіатричної допомоги; *примусове лікування* є особливим видом кримінально-правового заходу примусового характеру, який застосовується судом до особи, котра має хворобу, що становить небезпеку для інших осіб, шляхом надання медичної допомоги, необхідної й достатньої в конкретних умовах; *спеціальні кримінально-правові заходи*, до яких потрібно зарахувати заходи, що застосовуються судом з метою запобігання можливості вчинення діяння в майбутньому. Окрему групу примусових кримінально-правових заходів утворюють такі заходи: *примусові заходи виховного характеру*, які являють собою застосовувані судом до особи, яка не досягла повноліття, прийомів і способів правового впливу з метою здійснення її перевиховання й запобігання можливості вчинення злочинного діяння в майбутньому; *компенсаційні кримінально-правові заходи*,

під якими потрібно розуміти примусові заходи індивідуального характеру, що застосовуються в судовому порядку з метою усунення заподіяної шкоди, відшкодування завданих збитків або відновлення порушених прав, тобто подолання тих суспільно небезпечних наслідків, які утворилися в результаті вчинення злочинного або об'єктивно неправомірного діяння; *превентивні кримінально-правові заходи* являють собою різновид соціально-профілактичної примусової діяльності, яка має індивідуальний характер і здійснюється щодо осіб, котрі відбули покарання до зняття або погашення судимості, з метою запобігання вчиненню вказаними особами злочинів; *заходи забезпечення* виконання нормативно визначених обов'язків, які покладаються на особу у зв'язку з учиненням нею кримінального правопорушення.

Уважаємо, що кримінально-правові заходи в сучасному кримінальному праві утворюють багатокількісну систему кримінально-правового впливу: покарання, безпека, реституція, забезпечення та заохочення, яка здатна здійснити необхідний і достатній вплив на особу, котра вчинила суспільно небезпечне діяння, передбачене кримінальним законом як злочин, з урахуванням балансу інтересів людини, суспільства й держави.

Досягнення зазначеної мети презентованого інноваційного проекту є можливим у процесі вирішення таких завдань: визначення засад дослідження сукупності кримінально-правових заходів як певної узгодженої системи; теоретичне обґрунтування можливості й доцільності застосування культурологічної методології в процесі дослідження змістових і суттєвих властивостей окремих кримінально-правових заходів; дослідження етнокультурних засад формування системи кримінально-правових заходів на українських землях; установлення особливостей формування системи кримінально-правових заходів у законодавстві європейських країн; виділення суб'єктивних та об'єктивних властивостей криміналь-

но-правового заходу, врахування яких забезпечує підґрунтя для здійснення неупередженого, доцільного, необхідного й ефективного кримінально-правового впливу; аналіз кримінально-правових положень про заходи впливу в контексті узгодженості з положеннями кримінально-процесуального, адміністративного, цивільного законодавства; врахування положень культурологічної методології як методологічної засади проведення кримінологічних досліджень причин злочинності й засобу протидії їй виявам; дослідження функціональних характеристик системи кримінально-правових заходів; визначення критеріїв ефективності здійснення кримінально-правового впливу в умовах застосування кримінально-правових заходів; формування сучасної концепції навчальної дисципліни про кримінально-правові заходи.

На особливу увагу заслуговує внесок професорсько-викладацького складу кафедри кримінально-правових дисциплін Миколаївського інституту права Національного університету «Одеська юридична академія» (далі – МІП НУ «ОЮА») в реалізацію зазначеного проекту. На кафедрі кримінально-правових дисциплін МІП НУ «ОЮА» в межах плану наукових досліджень кафедри на 2011–2015 роки «Гуманізація як засіб забезпечення стало розв'язання української державності і права» та плану наукових досліджень НУ «ОЮА» відповідно до теми «Теоретичні та прикладні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» (державний реєстраційний номер 011U0006H) у 2011 році була підготовлена монографія «Кримінально-правові заходи: культурологічний вимір» [6], а у 2012 році захищена дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук на тему «Кримінально-правові заходи в Україні: культурологічна концепція» О.В. Козаченком [5].

Одним із найважливіших результатів, який виводить цей науковий проект на рівень інноваційного, є розро-

блення й запровадження в навчальний процес нової навчальної дисципліни та підготовка навчально-методичного комплексу, навчальної літератури. Відповідно, у 2014–2015 навчальному році була розроблена й обґрунтована для використання програма з навчальної дисципліни «Кримінально-правові заходи в Україні», а також підготовлений і виданий колективом кафедри кримінально-правових дисциплін підручник з однойменною назвою [7]. Зазначена навчальна дисципліна орієнтована на використання в навчальному процесі підготовки фахівців у галузі права після вивчення ними таких фундаментальних дисциплін, як кримінальне право та кримінальний процес, оскільки інформація про заходи здійснення кримінально-правового впливу ґрунтується на загальних (догматичних) засадах указаних галузей права.

На підставі викладеного варто зазначити, що перспективність інноваційних проектів, які реалізуються у вищих навчальних закладах, не в останню чергу пов'язується з можливостями використання наукових здобутків у навчальному процесі за умови їх відповідності вимогам практичної діяльності майбутніх фахівців у різних галузях знань, у тому числі й у галузі юриспруденції.

Ключові слова: кримінально-правовий захід, система кримінально-правових заходів, культуро-антропологічна методологія, заохочувальні кримінально-правові заходи, примусові кримінально-правові заходи, багатокількість кримінально-правового впливу.

У статті визначено об'єкт і предмет інноваційного проекту, його методологічні засади. Проаналізовано стан дослідження проблеми нормативного визначення і практики застосування системи кримінально-правових заходів. Сформульовано основні ідеї та робочі гіпотези проекту. Обґрунтовано практичну цінність для суспільства нової концептуальної моделі кримінально-правових заходів.

В статье определены объект и предмет инновационного проекта, его методология. Проанализировано состояние исследованности проблемы нормативного закрепления и практику применения системы уголовно-правовых мер. Сформулированы основные идеи и рабочие гипотезы проекта. Обоснована практическая ценность для общества новой концептуальной модели уголовно-правовых мер.

The object and the article of innovative project in the article, methodological principles have been determined. The state of research of problem of normative determination and practice of application of the system of criminal legal measures have been analysed. The basic ideas and working hypotheses of project have been formed. The practical value is for society of new conceptual model of criminal legal measures have been reasonable.

Література

1. Денисова Т.А. Кримінальне покарання та реалізація його функцій : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / Т.А. Денисова. – Запоріжжя, 2010. – 42 с.
2. Жук І.В. Примусові заходи медичного характеру та примусове лікування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / І.В. Жук. – К., 2009. – 22 с.
3. Землюков С.В. Преступный вред: теория, законодательство, практика : автореф. дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / С.В. Землюков. – М., 1993. – 50 с.
4. Книга М.А. Примусові заходи медичного характеру як засіб попередження злочинності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / М.А. Книга. – Дніпропетровськ, 2009. – 22 с.
5. Козаченко О.В. Кримінально-правові заходи в Україні: культурно-антропологічна концепція : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.08 / О.В. Козаченко.

ко ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». – О., 2012. – 38 с.

6. Козаченко О.В. Кримінально-правові заходи: культуро-антропологічний вимір : [монографія] / О.В. Козаченко. – Миколаїв : Іліон, 2011. – 504 с.

7. Кримінально-правові заходи в Україні : [підручник] / [О.В. Козаченко та ін.] ; за ред. проф. О.В. Козаченка ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.», Миколаїв. ін-т права. – Миколаїв : Іліон, 2015. – 215 с.

8. Мельничук Н.Ю. Категорії «злочин» та «покарання» у філософсько-правовому вимірі : [монографія] / Н.Ю. Мельничук. – Львів, 2010. – 439 с.

9. Непомнящая Т.В. Мера уголовного наказания: проблемы теории и практики : автореф. дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / Т.В. Непомнящая. – Екатеринбург, 2010. – 46 с.

10. Никонов В.А. Эффективность общепредупредительного воздействия уголовного наказания : автореф. дисс. ... докт.

юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / В.А. Никонов. – Тюмень, 1994. – 42 с.

11. Полтавець В.В. Загальні засади призначення покарання за кримінальним законодавством України : [монографія] / В.В. Полтавець. – Луганськ, 2005. – 240 с.

12. Пономаренко Ю.А. Види наказаний по уголовному праву Украины : [монографія] / Ю.А. Пономаренко. – Х., 2009. – 344 с.

13. Сыч К.А. Уголовное наказание и его состав: теоретико-методологические аспекты исследования : автореф. дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / К.А. Сыч. – Рязань, 2001. – 44 с.

14. Шинальський О.І. Покарання в системі заходів протидії злочинності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / О.І. Шинальський. – К., 2003. – 24 с.